

Research Paper

Sociological analysis of women's daily and religious clothing among religious minorities (Case study: Zoroastrians and Mandaeans)

Ramona Mohammadi¹, Abolfazl Davodi Rokanabadi², Mohammad Reza sharifzadeh³, Hossein Ardalani⁴

1. PhD student in the field of comparative and analytical history of Islamic art, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Iran.
2. Professor and faculty member of the Faculty of Art and Architecture, Islamic Azad University, Yazd Branch, Iran.
3. Professor and faculty member and director of the PhD Department of Art, Faculty of Art and Architecture, Islamic Azad University, Tehran Branch Community Verified icon, Iran.
4. Assistant Professor and Faculty Member, Department of Art Philosophy, Faculty of Art and Architecture, Islamic Azad University, Hamadan Branch, Iran.

Received: March 1, 2022

Accepted: May 10, 2022

Available online: June 29, 2022

Keywords:

Clothing, ethnicity, religion, Mandaean women, Zoroastrian women.

Abstract

In all societies dress and adornment play symbolic, communicative and aesthetic roles. As Wilson puts it, "Dress is always unspeakably meaningful". That is why, "issues like social identity, body, gender, appearance or self-representation lie at the center of any definition of fashion and clothing". If it is true that clothing is an important signifier of identification with subcultures, we can claim that women, in Iran, have made their own feminine subculture through using fashionable clothing styles. Zoroastrian and Mandaean women constitute the statistical population of the study. The research method was descriptive-analytical and the method of data collection was library and field. In this article, the clothing of women of Zoroastrian and Mandaean religious minorities in celebrations and rituals as well as in daily life will be examined and the similarities and differences in clothing and the affecting factors will be discussed. This study presents these two minority ethnic groups view of cover as cultural and identity-building media. The results indicate that Zoroastrians and Mandaeans, with a uniform and religious cover with its own characteristics, have a tendency to preserve their ethnic identity. Also, they owe way of dressing, despite the religious differences, there are similarities with colors and beliefs in the clothes and if the tendency to traditional, ethnic and religious dress still exists among the minorities of Iran, it is only limited to their private ceremonies and gatherings, and they have the same dress in their daily lives as other Iranians.

Corresponding author: Abolfazl Davodi Rokanabadi

Address: Professor and faculty member of the Faculty of Art and Architecture, Islamic Azad University, Yazd Branch, Iran.

Tell: +989131513796

Email: davodi@gmail.com

Extended Abstract

1- Introduction

In all societies dress and adornment play symbolic, communicative and aesthetic roles. As Wilson puts it, "Dress is always unspeakably meaningful". That is why, "issues like social identity, body, gender, appearance or self- representation lie at the center of any definition of fashion and clothing". Ethnic groups usually identify themselves with specific cultural and ethnic values. Ways of clothing play an important role in this regard. In Iran, there are so many different minority religious groups with distinct lifestyles and folkways. Two main religious-ethnic groups are Zoroastrian and Mandaean identities. If it is true that clothing is an important signifier of identification with subcultures, we can claim that women, in Iran, have made their own feminine subculture through using different clothing styles.

As Clarke et al. argue, subcultures transform their parent cultures and create a highly variable repertoire of responses to hegemony. In other words, they are capable of resisting and contradicting the very hegemony of which they are a part. Under some social conditions, subordinate groups, like women, use signs, symbols and music to mock those in power and produce fantasies of subversion. These groups draw on their own culture to resist oppressive circumstances or to resist oppression under dominant ideologies and, in turn, challenge the dominant culture. Moreover, women objectify their bodies, habitually checking their appearance for perceived flaws, and monitoring clothes fit may be one way that women judge their bodies in terms of size and shape.

2- Method

The research method was descriptive-analytical and the method of data collection was library and field. In this article, the clothing of women of Zoroastrian and Mandaean religious minorities in celebrations and rituals as well as in daily life will be examined and the similarities and differences in clothing and the affecting factors will be discussed. This study presents these two minority ethnic groups view of cover as cultural and identity-building media. The interviews were read and re-read in order to generate initial ideas. Data were then systematically coded, and the codes grouped to develop complex themes. During the fourth phase, the themes were developed into a thematic map to clarify the direction of analysis by understanding the patterns in, and relationships between, the data. The last two phases involved analyzing and refining the themes extracted from data reflecting the participants' experiences and perceptions.

Throughout this process, special attention was paid to recognizing and seeking to interpret the social context within which the participants' experiences and thoughts were rooted. The data-analysis process was supported by NVivo 9 software.

3- Result

The results indicate that Zoroastrians and Mandaeans, with a uniform and religious cover with its own characteristics, have a tendency to preserve their ethnic identity. Also, they owe way of dressing, despite the religious differences, there are similarities with colors and beliefs in the clothes and if the tendency to traditional, ethnic and religious dress still exists among the minorities of Iran, it is only limited to their private ceremonies and gatherings, and they have the same dress in their daily lives as other Iranians. Young girls utilize their clothing styles to express a kind of resistance to the traditional hegemonic view on women. For them, clothing is an important means of differentiation and communication of personal and group identities and affiliations. Moreover, wearing new styles of clothing is both empowering and liberating. But from the viewpoint of dominant culture, young girls are oppressed victims with no agency. In post-revolutionary Iran, public spaces are typically gendered-segregated and under considerable surveillance, so traditional and religious norms enforce the social control of public life. In other words, there are meanings, symbols and traditions which are shaping publics as subaltern counter-publics concerning state powers. The agents of dominant culture believe that unveiling signifies that religion has gone away from public sphere.

4- Conclusion

In Iran, a woman's integrity and morality is signified by her clothed body. They are judged according to their clothed appearances. Moreover, state- enforced dress codes imply that women's sexuality is dangerous and they should be sexually and socially submissive and docile. It means that openness is perceived as a kind of agency, non-conformity to dominant culture and traditional lifestyle. Wearing light, tight and open *manto* is the most visible symbol of being the other from the perspective of dominant discourse. It is seen as a threat to religious piety, public modesty and social integration. Social deviances and delinquencies are often illustrated by the image of young girls *Badhijab*. In Iran, discussion about wearing new styles of clothing is usually absent from hegemonic media and public debates. Clothes serve as semiotic markers and a non-verbal means of communication

of the often highly fragmented and multi-faceted meanings of young girls' identity. In Iran, a transition from a culture-debating to a culture – consuming public has occurred during the past decades. However, the cultural imperatives of a hegemonic order encompass the whole area of lived experience.

5- Funding

There is no funding support

6- Authors' contribution

Ramona Mohamadi, the corresponding author of this article, is PH. D candidate of sociology at Islamic Azad University, Tehran Markaz.

7- Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest

مقاله پژوهشی

تحلیل جامعه‌شناختی پوشش روزمره و آئینی زنان در میان اقلیت‌های مذهبی (مورد مطالعه: زرتشتیان و مندائیان)

رامونا محمدی^۱، ابوالفضل داودی رکن‌آبادی^{۲*}، محمدرضا شریف‌زاده^۳، حسین اردلانی^۴

۱. گروه تاریخ تطبیقی و تحلیلی هنر اسلامی، دانشکده هنر، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. عضو هیات علمی گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر، واحد یزد، دانشگاه آزاد اسلامی، یزد، ایران.
۳. عضو هیات علمی گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۴. عضو هیات علمی گروه فلسفه هنر، دانشکده هنر و معماری، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران.

چکیده

سبک‌های پوشش روزمره و آئینی در زمره بارزترین نمودهای هویتی گروه‌های اجتماعی است و مؤلفه‌هایی چون باورهای دینی، مناسک آئینی، آداب و رسوم، اقلیم، آب‌وهوا و غیره هر یک به نوعی بر شکل‌گیری و یا تغییرات تدریجی آن تاثیرگذارند. پوشش نقش مهمی در برساخت هویت و هستی اجتماعی گروه‌ها دارد و این برساخت هویت به‌میانجی پوشش را می‌توان به‌شکلی انضمامی و تجربی در میان اقوام و مذاهب ساکن در ایران ردیابی کرد. این پژوهش تلاش دارد به مطالعه تجربی پوشش زنان در میان دو اقلیت مذهبی زرتشتی و مندائی، در جشن‌ها و مراسم آئینی و کلاً در زندگی روزمره آنان بپردازد تا بدین‌وسیله سویه‌های اشتراک و افتراق این دو فرهنگ به‌لحاظ سبک‌های پوشش و نیز زمینه‌ها و شرایط برساننده این وضعیت واکاوی شود. نتایج نشان می‌دهد که زرتشتیان و مندائیان، به‌عنوان دو جامعه قومی-مذهبی، با داشتن پوششی متحدالشکل، که هر یک دارای خصوصیات ویژه‌ای می‌باشند و نیز با وجود تمامی تمایزاتی که بین زرتشتیان و مندائیان از لحاظ اعتقادات مذهبی و دینی دیده می‌شود، نه‌فقط گرایش بالایی به حفظ هویت قومی از طریق پوشاک دارند، بلکه با وجود تفاوت‌های دینی، شباهت‌های بسیاری در زمینه رنگ، اجزا و برخی اعتقادات فرهنگی و دینی در لباس زنان این دو قوم مشاهده می‌شود. همچنین نتایج حاکی از آن است که این گرایش به پوشش سنتی، قومی و مذهبی در میان اقلیت‌های ایرانی غالباً محدود به مراسم و اجتماعات خصوصی آنهاست و آنان در زندگی روزمره پوششی همانند سایر ایرانیان را ترجیح می‌دهند.

تاریخ دریافت: ۱۰ اسفند ۱۴۰۰
تاریخ پذیرش: ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۱
تاریخ انتشار: ۸ تیر ۱۴۰۱

واژه‌های کلیدی: پوشش، قوم، مذهب، زنان مندائی، زنان زرتشتی.

* نویسنده مسئول: ابوالفضل داودی رکن‌آبادی

نشانی: دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران

تلفن: 09131513796

پست الکترونیکی: davodi@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسئله

هرگاه سخن از شناسایی، تفکیک یا تمایز قوم یا ملتی به میان می‌آید، نقش متمایزکننده و هویت‌ساز «پوشاک» را در شناخت قومیت‌ها به‌وضوح می‌توان دید. پوشاک نقش مهمی در هویت‌سازی قومی دارد و هویت‌سازی از طریق پوشاک قومی در کلیت سرزمین ایران، دیده می‌شود. پوشاک در آغاز شکل‌گیری اجتماعات بشری، صرفاً جنبه پوششی و حفاظتی داشته و برای مصون نگه‌داشتن بدن در برابر سرما و گرما و عوامل جوی به کار می‌رفته ولی بعدها با افزایش مهاجرت و نیز گسترش باورهای دینی و مذهبی و پیدایش قومیت‌های مختلف، کارکرد اجتماعی، فرهنگی و نمادین پوشاک، برجسته‌تر شده و پوشش، از طریق عناصر خود، معرف هویت قومی گروه‌های مختلف بشری شد.

در مطالعات پوشاک، یکی از آخرین نظریه‌های ارائه شده نظریه «هویت قومی پوشاک» است که در آن پوشش به عنوان شناسه گروه‌های قومی-مذهبی منظور می‌گردد (بلوکباشی در ایرانیکا، ۱۳۸۲: ۱۷ و ۱۸). پوشاک مجموعه‌ای از نشانه‌ها و علائم فرهنگی است که در کنار هم، نظامی واحد را به منظور القای هویتی خاص و جمعی، شکل می‌دهد و از راه مجموعه علائم خود، نظامی ارتباطی و فرهنگی را در میان مردم جامعه برقرار می‌کند و رمزگشایی از این علائم پوشاک مستلزم شناخت مذهبی، قومی و فرهنگی آن گروه می‌باشد. پوشش هر قوم و ملتی دارای عناصر ویژه‌ای است که از طریق این ویژگی‌ها از پوشش سایر اقوام متمایز می‌گردد. البته آنچه در مجموعه پوشاک یک قوم اهمیت دارد، مجموعه اعتقادات و الگوهای است که آنان سالیان سال و نسل به نسل در انتخاب مواد، رنگ، نقش و جنس آن پوشش به کار برده و نسبت بدان تعهد داشته‌اند و دیگری نقش و جایگاهی است که آن پوشش در مناسک مذهبی و فرهنگی و اعتقادیشان ایفا می‌کند و مجموع این دو مورد است که در کنار هم «هویت‌سازی قومی» از طریق پوشاک را رقم می‌زند. البته توجه و تأکید تمامی ادیان به پوشش مذهبی آشکار است و نشان می‌دهد که فرهنگ به تنهایی بر این مهم تأکید نداشته بلکه ادیان نیز، گرایش بالایی به حفظ و پای‌بندی به پوشش مذهبی خود دارند و لزوم استفاده از آن را به عنوان یک اصل ضروری برای آئین خود، مطرح کرده و بر آن تأکید دارند. در واقع پوشش مذهبی، تحت‌تأثیر دین قرار می‌گیرد و دین فرهنگ پوشش ایجاد می‌کند.

ایران کشوری با تنوع قومی زیاد است. جوامع متنوع قومی، جوامعی هستند که در کنار اکثریت قومی و مذهبی ساکن در آن جامعه، گروه‌های فرهنگی، زبانی، مذهبی و نژادی گوناگونی را نیز در خود جای داده‌اند. در ایران اقلیت‌های قومی-مذهبی متعددی زندگی می‌کنند. زرتشتیان، کلیمیان، منداییان و مسیحیان تنها اقلیت‌های دینی ساکن در ایران هستند که در قانون اساسی جمهوری اسلامی به رسمیت شناخته شده و در انجام مراسم دینی خود آزادند و در کنار مسلمان زندگی مسالمت‌آمیزی دارند، اما به دلیل حضور در کنار اکثریت مسلمان جامعه و وجود حکومت اسلامی در ایران به عنوان اقلیت‌های قومی-مذهبی شناخته می‌شوند (سراج‌زاده، مومنی، درویشی، ۱۳۹۷: ۴۹۸). در این مقاله پوشاک زنان اقلیت‌های مذهبی زرتشتی و مندائی، در جشن‌ها و مراسم آئینی و نیز در زندگی روزمره مورد بررسی قرار گرفته و نقاط تشابه و افتراق در فرهنگ پوششی آنان و نیز به عوامل تأثیرگذار بر این دو نوع پوشش پرداخته خواهد شد. هدف این پژوهش ارائه مستندات مذهبی و اعتقادی این دو قوم اقلیت به پوشش و نگاه آنان به پوشش به عنوان رسانه‌ای فرهنگی و هویت‌ساز می‌باشد.

به نظر می‌رسد که مولفه‌های بسیاری مانند فرهنگ و باورها، اعتقادات مذهبی، آداب و رسوم و اقلیم هر یک بر شکل‌گیری و یا تغییر ساختارهای پوشش، بخصوص پوشش اقلیت‌های قومی-مذهبی تأثیرگذارند. فرهنگ غنی ایران‌زمین، نیز بر پوشاک اقوام اقلیت مذهبی و قومی تأثیراتی داشته است؛ زیرا در یک سرزمین با فرهنگ و قومیت‌های مختلف، همواره فرهنگ قدرتمندتر و غنی‌تر، فرهنگ‌های قومی-مذهبی اقلیت را نیز با خود همراه کرده و یا تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. در نتیجه پوشاک سنتی و قومی زنان زرتشتی و مندائی تا حدودی تحت‌تأثیر پوشش منطقه محل سکونتشان و نیز فرهنگ ملی و اسلامی پوشش ایرانی، قرار گرفته و امروزه تغییراتی داشته و یا در زندگی روزمره کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد و اگر گرایش به پوشش سنتی و قومی و مذهبی، در میان اقلیت‌های ایران هنوز دیده می‌شود، تنها محدود به مراسم، جشن‌ها و اجتماعات خصوصی این اقلیت‌هاست. در این میان، سولاتی از ابتدای مسیر در ذهن وجود داشت که سعی شد برای آنها پاسخی شایسته ارائه گردد؛ برخی از این سولات عبارت بودند از:

- با وجود اعتقادات مذهبی و آئینی متفاوت، آیا میان پوشش زنان زرتشتی و مندائی می‌توان شباهت یا تفاوت‌هایی را تشخیص داد؟ اگر چنین است دلیل آن چه می‌باشد؟
- امروزه میان پوشش زنان اقلیت مذهبی (زرتشتی و مندائی) در زندگی روزمره با مراسم آئینی و مذهبیشان تفاوتی دیده می‌شود یا خیر و اگر تفاوتی هست در کدام اجزاست؟

۲- پیشینه پژوهش

۲-۱: پژوهش‌های تجربی

در بررسی‌های اولیه در زمینه پوشش اقلیت مذهبی ایران، مشخص شد که اغلب تحقیقات انجام شده در مورد پوشش دوره‌های تاریخی ایران یا پوشش قومیت‌های ایران بوده و تحقیقات در خصوص پوشش اقلیت‌های دینی ایران، بسیار اندک بوده است. در معدود تحقیقات صورت گرفته نیز، بیشتر آداب و رسوم، اعتقادات مذهبی و مواردی از این قبیل مورد بررسی پژوهشگران بوده و پوشش اقلیت‌های مذهبی و توصیف اجزا، شکل، رنگ و مشخصات آن و نیز علل استفاده و رواج این نوع پوشش‌های مذهبی و میزان ارتباط این پوشش‌ها با عقاید اقلیت‌ها و نیز با شرایط جامعه و نیز تاثیرپذیری این پوشش‌ها به مرور با پوشش مسلمانان و مواردی از این قبیل مورد توجه و بررسی قرار نگرفته است؛ در تحقیقات صورت گرفته در مورد پوشاک اقلیت‌ها نیز تنها به سابقه حجاب و پوشش سر در بین زنان اقلیت، اشاره شده و هیچ یک از این آثار، به موضوع پوشاک زنان اقلیت و ارزش‌های هویتی آن توجهی نداشته‌اند و پژوهشی که به بررسی و مقایسه پوشاک اقوام اقلیت مذهبی ساکن در ایران پرداخته باشد، دیده نشده و لذا این پژوهش با رویکرد بررسی و تطبیق پوشش زنان اقلیت زرتشتی و مندائی و مقایسه اجزا و رنگ در پوشش مذهبی میان آنان در نوع خود، نخستین گام در انجام این مهم محسوب می‌گردد.

- فیض‌آبادی و عظیم‌زاده طهرانی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «جستاری در پوشاک صابئین مندائی» به لباس زنان و مردان صائبی با تاکید بر پوشش این قوم در دوران قاجار پرداخته، البته اشاراتی نیز به پوشش دوران معاصر آنان داشته اما به تفصیل این پوشش و اجزای آنها را بررسی ننموده است.
- آذرگشسب (بی‌تا) در کتابی تحت عنوان «آیین سدره پوشی زرتشتیان» تنها به پوشش سنتی سدره و مراسم‌های مرتبط به پوشیدن آنان اشاره نموده و سایر اجزای لباس سنتی زنان زرتشتی مورد بررسی قرار نگرفته است.
- دانشور و بهنام (۱۳۷۶) در مقاله‌ای با عنوان «لباس زرتشتیان ایران» به لباس زنان و مردان زرتشتی در دوران گذشته اشاراتی نموده، اما به تفصیل این پوشش و اجزای آنها را بررسی ننموده است.
- نمیرانیان (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «پوشش سنتی زنان زرتشتی» به پوشش زنان زرتشتی ایران و هند پرداخته و در سفرنامه‌ها و کتب مختلف پوشش زرتشتیان ایران و هند را با نگاهی گذرا و تقریباً پراکنده مورد مقایسه قرار داده است.

۲-۲: ملاحظات نظری

فلسفه دینی زرتشت و پوشش زرتشتیان

زرتشتیان یکی از اقلیت‌های مذهبی ساکن در ایران هستند، که دین زرتشت را باور دارند. این دین، یکی از قدیمی‌ترین ادیان جهان است که از آموزه‌های زرتشت، سرچشمه می‌گیرد. تأثیر مذهب در زندگی فردی و اجتماعی زرتشتیان بخوبی نمایان است. حضور شریعت زرتشت در آئین‌ها و مناسک مختلف آنان، نشان از جایگاه این دین در زندگی فردی، اجتماعی و مذهبی آنان دارد. این دین از حدود ۶۰۰ ق.م تا ۶۵۰ م، دین رسمی شاهنشاهی‌های باستانی ایران بود تا اینکه در نهایت با ورود مسلمانان به ایران جایگاه خود را از دست داد و از آن پس قوانین تبعیض‌آمیزی علیه زرتشتیان وضع شد. زرتشتیان غیر از ایران که زیستگاه اصلیشان به‌شمار می‌آید، در هند و کردستان عراق نیز ساکن‌اند. در ایران زرتشتیان بیشتر در شهرهای یزد، کرمان، تهران، اصفهان، شیراز و اهواز در جوار مسلمانان زندگی مسالمت‌آمیزی دارند و با فرهنگ خاص خود با هم زندگی می‌کنند (نیک‌نام، ۱۳۹۲: ۱۶ و ۱۵). البته زرتشتیان به لحاظ فرهنگ و آداب‌وسنن زندگی، با سایر ایرانیان تفاوت‌هایی دارند. هر چند این تفاوت‌ها در سال‌های اخیر کمرنگ‌تر شده، ولی آنان بسیاری از خصلت‌های فرهنگی، سنتی و قومی خود را همچنان حفظ نموده‌اند. البته زرتشت در مورد لباس و پوشش پیروانش دستور صریحی نفرموده و تنها در حفظ عصمت و پاکدامنی مرد و زن توصیه اکید

داشته است (آشتیانی، ۱۳۷۳: ۸۱ و ۸۲). پس از آمدن اسلام به ایران، احکامی در خصوص وضع ظاهر و البسه زرتشتیان گنجانده شد و علمای اسلام مقرر کردند که زرتشتیان و سایر غیرمسلمانان نباید در لباسی که می‌پوشند، شبیه مسلمانان باشند؛ بلکه باید کمربندی واضح ببندند و لباس‌هایی متمایز بپوشند که آنها را متفاوت با مسلمانان نشان دهند و حتی از پوشیدن بالاپوش ابریشمی، کفش و جوراب‌عربی منع شدند (چوکسی، ۱۳۸۱: ۱۶۲) و بدین‌شکل لباس زرتشتیان از مسلمانان متمایز و تفاوت‌های قومیتی و مذهبی در لباس ایرانیان هویدا شد.

۳- روش پژوهش

در این پژوهش روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری مطالب به شیوه کتابخانه‌ای و میدانی بوده که در آن لباس زنان اقلیت مذهبی زرتشتی و مندائی مورد بررسی و پژوهش و تطبیق قرار می‌گیرد.

۴- تحلیل یافته‌ها

۴-۱: پوشش روزمره زنان زرتشتی

زرتشتیان اگرچه از اقوام اقلیت مذهبی ایران هستند اما خود را ایرانی دانسته و در زندگی روزمره پوششی عادی چون دیگر ایرانیان داشته و تنها در مراسم‌های مذهبی، اعیاد و مراسم عزا پوشش مخصوصی به تن می‌کنند. در کل پوشاک آنان در دو بخش و شامل پوشش روزمره و لباس مخصوص مراسم مذهبی و آئینی قابل تقسیم‌بندی می‌باشد که به هر یک مفصلاً پرداخته خواهد شد. اگرچه پوشش یکی از عوامل شناسایی و تمیز اقوام و مذاهب از یکدیگر است؛ اما امروزه زرتشتیان بسیاری در شهرهای مختلف زندگی می‌کنند و به هیچ عنوان از روی لباس روزمره‌شان قابل تشخیص از سایر افراد نمی‌باشند و جوانان نیز، به خاطر آنکه کاملاً مطیع مدهای روز هستند به هیچ عنوان از روی لباسشان قابل شناسایی نخواهند بود.

در زمان پهلوی دوم به دلیل تغییراتی که در تمامی جنبه‌های زندگی، حجاب و پوشش مردم ایران بوجود آمد؛ بانوان زرتشتی کم‌کم از پوشیدن «مکنا، شوال و پیراهن» طفره رفتند و فقط به پوشیدن روسری اکتفا کردند که البته تعداد روسری‌پوش‌ها هم روزه‌روز کمتر شد و زنان خود را مطابق فرهنگ غربی وفق داده و کم‌کم بانوان زرتشتی در محیط‌های عمومی و غیرزرتشتی با پوشش‌های کاملاً فرنگی ظاهر می‌شدند. در اواخر دوران محمدرضا پهلوی استفاده از روسری مکنا و لباس‌های سنتی در میان زرتشتیان تهران و در شهرهای بزرگ تقریباً منسوخ شد و تنها تعداد اندکی از بانوان که معمولاً مسن‌تر بودند، لباس سنتی زرتشتی را به عنوان پوشش روزمره خود حفظ و استفاده می‌کردند. البته با وجود اینکه در آن زمان دیگر پوشیدن مکنا و لباس سنتی از رواج افتاده بود، اما باز سر کردن روسری از الزامات بود. پس از انقلاب اسلامی نیز تا چند ماه اول همین وضعیت ادامه داشت، اما بسیاری از زنان زرتشتی به خاطر شرایط جدید، کمی محافظه‌کارانه‌تر در مورد پوشش خود عمل کرده و سعی در مخفی نمودن مذهبشان کردند. با شیوع حجاب الزامی، در جامعه اسلامی جدید ایران، که پس از انقلاب اسلامی ایجاد شده بود، بانوان زرتشتی نیز به تبع وضع جدید همانند سایر زنان، رفته‌رفته از روسری، مقنعه و مانتو استفاده کردند.

بدین ترتیب در گذر زمان، پوشاک زنان زرتشتی تحت‌تأثیر فرهنگ و پوشش غالب در ایران قرار گرفته و اغلب زنان زرتشتی در مواقع عادی و در زندگی روزمره، همانند دیگر اقوام و زنان ایرانی لباس می‌پوشند و در نوع پوشاک روزمره با دیگر ساکنان ایران تفاوتی ندارند. در واقع امروزه کارکردهای مؤثر لباس سنتی در زندگی روزمره زنان زرتشتی، کاملاً از میان رفته و به همین جهت بانوان زرتشتی حاضر به پوشیدن لباس‌های سنتی در مواقع عادی نیستند. علاوه بر آن، ضرورت همسازي با زندگی شهری نیز ایجاب می‌کند زنان زرتشتی از هرگونه پوششی که با الگوهای جاری جامعه حتی در زمینه پوشش مغایرت دارد، پرهیز کنند. امروزه دیگر کمتر زرتشتی را می‌توان دید که در زندگی روزمره، هنوز هم از روی نوع لباس سنتی زرتشتی قابل تشخیص باشد؛ مگر در دو حالت. اول در میان زنان مسن‌تر در شهرهای زرتشتی‌نشین چون یزد و دیگری در مراسم و جشن‌های مذهبی و آئینی.

۴-۲: پوشش ویژه زنان زرتشتی در مراسم مذهبی و آئینی

امروزه بانوان زرتشتی در مراسم خود از دو نوع پوشش استفاده می‌نمایند. کسانی که در شهرهای بزرگ چون تهران زندگی می‌کنند، در مراسم مذهبی روسری سفیدی را بر سر می‌گذارند و کسانی که در شهرهای زرتشتی‌نشین چون یزد و یا در روستاها ساکن‌اند، در مراسم مذهبی و آئینی از پوشش سنتی زرتشتی استفاده می‌کنند که در زیر به هر یک مفصلاً اشاره خواهد شد:

۴-۲-۱: روسری سفید

یکی از بارزترین پوشش‌هایی که امروزه در میان بانوان زرتشتی خواهان دارد، یک روسری سفید رنگ است که در مراسم مذهبی، زمانی که موید مشغول خواندن اوستاست، بانوان روسری سفید رنگی بر سر می‌گذارند. حتی برخی بانوان، روسری سفید را در کیف خود گذارده و قبل از ورود به مجلس آن را با روسری سیاه یا رنگی که بر سر دارند، تعویض می‌کنند. امروزه زنان زرتشتی، از روسری سنتی «مکنا»^۱ استفاده نمی‌کنند، مگر تعداد انگشت شماری و اغلب هم در مراسم رسمی و بصورت سمبلیک و نمایشی و اگر در هنگام ورود به مراسم‌هایی چون جشن سده یا مهرگان دوشیزگان زرتشتی را با پوشش سنتی زرتشتی می‌بینیم که آئینه و گلاب به تازه واردین تعارف می‌کنند، این تنها نمایشی از یک سنت قدیمی است و نمی‌توان گفت این پوشش‌های سنتی امروزه در میان زرتشتیان ایران رایج است. البته تعداد بسیار کمی از بانوان مسن زرتشتی هنوز خود را مقید به این پوشش‌های سنتی می‌دانند.

۴-۲-۲: پوشاک سنتی زنان زرتشتی

پوشاک سنتی که بانوان زرتشتی از آن استفاده می‌کند شباهتی بسیار نزدیک به پوشاک بانوان دیگر نقاط ایران دارد؛ چنانکه روسری آنان از نظر شکل و طرز استفاده، نظیر روسری بانوان بختیاری و پیراهنی شبیه پیراهن بانوان لر و شلوارشان، از لحاظ شکل و برش، همان شلوار بانوان کرد آذربایجان غربی می‌باشد (ضیایور، ۱۳۴۶: ۲۶۲). اما وقتی کل این مجموعه در کنار هم پوشیده می‌شوند هویتی می‌سازند، به نام هویت قومی زرتشتی. پوشش سنتی زنان زرتشتی برخلاف پوشش مردان، محفوظ مانده و با تغییراتی جزئی در مراسم استفاده می‌شود و شامل موارد زیر می‌باشد:

- **کلاهک، عرق چین:** اولین جزء سربند زنان زرتشتی است که از پارچه‌های الوان و زری تهیه می‌شود (ضیایور، ۱۳۴۶: ۲۶۴). حاشیه جلویی آن بالای پیشانی قرار گرفته و موها را می‌پوشاند. این پوشش در زیر روسری قرار می‌گیرد (تصویر ۱).
- **لچک:** سربندی مثلی و رنگی‌ایست که به جای کلاهک و به عنوان اولین جزء سربند در زیر روسری پوشیده شده و با بندهایی در زیر گلو بسته می‌شود (نمیرانیان، ۱۳۹۱: ۹). (تصویر ۲ و ۳)

تصویر ۲: لچک، منبع: دانشور، ۱۳۷۶: ۱۸

تصویر ۱: کلاه، منبع: نمیرانیان، ۱۳۹۱: ۶۵

- **روسری مکنا:** از نظر دین زرتشت بر مرد و زن واجب است که هنگام انجام مراسم دینی، سر را بپوشانند. روسری بانوان زرتشتی پارچه‌ای رنگین و پر نقش به طول سه‌ونیم متر و عرض یک متر است که روی کلاهک یا لچک بسته می‌شود. البته این روسری غالباً به اندازه بلندی قد مصرف‌کننده تهیه شده و پهنای آن هم متناسب با چاقی و لاغری پوشنده تغییر می‌کند، این پوشش «مکنا» نام دارد و باید به گونه‌ای پوشیده شود که به هیچ‌وجه موهای سر بیرون نباشد. (آشتیانی، ۱۳۷۳: ۹۳) مکنا تک‌رنگ و گاه طرح‌دار بوده و ریشه‌هایی به رنگ‌های زرد، سبز و سیاه دارد و جنس پارچه آن را نیز معمولاً از نوعی انتخاب می‌کنند که سر نخورد (آن‌والا، ۱۹۵۱: ۱۴). برای گذاردن مکنا بر سر، فرد باید ابتدا آن را به طور آزاد روی دو دست خود قرار داده و در حالی که مکنا از دو طرف دستش به یک اندازه آویزان است، وسط آن را جلوی صورت و چانه قرار دهد (نمیرانیان، ۱۳۹۱: ۱۰). مکنا سر، مو و گوش‌ها را پوشانده و فقط قرص صورت پیداست و موهای سر کاملاً پوشیده می‌شود. قسمت جلوی مکنا سینه را پوشانده و دو گوشه آن نیز از پشت تا ساق پاها آویزان می‌باشد (محمدی، ۱۳۹۶: ۱۱۳). مکنا به گونه‌ایست که کاملاً سر، پشت و جلو بدن را محفوظ نگه می‌دارد و از جلو بر روی دست افتاده و تا بالای مچ دست را می‌گیرد؛ در نتیجه مانند چادر است و برجستگی و فرورفتگی‌های بدن را می‌پوشاند. رنگ مکنا

1. Makna

نیز در خود نشانه‌ها و علاماتی را به همراه دارد؛ به عنوان مثال مکنای قرمز و رنگی، نشان از تجرد و مکنای سبز نماد تأهل هستند. «کیش»، مکنایی حاشیه‌دار است و رنگی زرشکی دارد و «دارایی» مکنایی سبز رنگ است که بر سر عروس انداخته می‌شود و در حجله داماد آن را از سر عروس برمی‌دارد (تصویر ۳ و ۴).

تصویر ۴: مکنای، منبع: نمیرانیان، ۱۳۹۱: ۱۳

تصویر ۳: لچک و مکنای، منبع: www.amordadnews.com

چارقده: چارقده، دستمالی کلاغی یا سفیدرنگ است که زنان آن را لچکی کرده و بر روی مکنای مانند عمامه بسته و دوسر آن نیز از پشت آویزان می‌شود. در گذشته بانوان برای محافظت سر و گردن از سرما و نیز برای استوار ماندن مکنای آن را می‌بستند، تا مکنای جابه‌جا نشود که البته امروزه منسوخ شده است (دانشور و بهنام، ۱۳۷۶: ۱۸). (تصویر ۵ و ۶)

تصویر ۶: چارقده، منبع: دانشور، ۱۳۷۶: ۱۸

تصویر ۵: چارقده، منبع: Britishmuseum.org

زیرپیراهن، سدره: سدره، پیراهنی با آستین و قدی کوتاه و یقه‌ای گرد و چاکدار است که در زیر پیراهن‌رویی پوشیده شده و از ۹ پاره پارچه کتان سفید دوخته می‌شود. این پوشش جامه دینی زرتشتیان است و دختر و پسر، پس از رسیدن به ۱۵ سالگی، باید آن را به تن نمایند (آشتیانی، ۱۳۷۳: ۹۳). زمانی که دختر یا پسر با آگاهی خویش دین نیاکان خود را باور کرده و به سن خردمندی می‌رسد، جشنی ساده برایش برپا می‌کنند. نوجوان سدره را می‌پوشد و موبد بخش‌هایی از اوستا را خوانده و کمر بند نازکی از جنس پشم را سه بار بر روی سدره به‌دور کمر نوجوان گره می‌زند (نیکنام، ۱۳۸۱: ۱۷۳). سفیدی سدره، نشانه آن است که زرتشتیان باید همیشه اندیشه، گفتار و کردار خود را پاک نگه دارند و در کل سدره نشانه پاک‌ی تن است. جشن سدره‌پوشی رسمی، که اینک به دست موبد و برای بچه‌های زرتشتی، به‌ویژه در شهرهای بزرگ انجام می‌گیرد، در گذشته این شکل پوشاندن سدره بر کودکان، با جشن رسمی، عمومیت نداشت و اغلب پدر بر تن فرزند سدره را می‌پوشاند (مزدآپور، ۱۳۸۳: ۱۶۴ و ۱۶۵). البته پوشیدن سدره چون جنبه ظاهری نداشته و تنها نوعی لباس زیر محسوب می‌شود، به تدریج کم‌تر شده و کارکرد خود را از دست داده است (تصویر ۷).

¹. Sedreh

- **کمر بند، کشتی: کشتی**، کمر بندی باریک و سفید از پشم گوسفند بافته شده است که بر روی سدره بسته می‌شود. از ۷۲ نخ بافته شده و نشانه ۷۲ بخش یسنا است و نخستین بار موبد آن را بر روی سدره سه‌بار به‌نشانه بندگی خداوند و یادآوری اصل اندیشه، گفتار و کردار نیک، به‌دور کمر هر زرتشتی می‌بندد. این کمر بند دینی نشانه صلح‌خواهی، کمر بستن به بندگی خدا و آمادگی برای پیروی از دستورات خداوند است (آشتیانی، ۱۳۷۳: ۹۳). آنان معتقدند با جدا کردن بخش فوقانی بدن از بخش زیرین با کشتی، انسان از شر و بدی رهاشده و به بندگی خدا سوق داده می‌شود (کیخسروی، ۱۳۷۹: ۲۵). در گذشته، سدره و کشتی همواره پوشیده می‌شد و در هنگام نماز، آن را با قاعده‌ای آئینی، باز و دوباره می‌بستند و به اصطلاح «کشتی نو» می‌کردند. زنان سالخورده، گاهی به‌جای بستن آن به کمر، آن را به صورت حمایل از روی شانه و کنار گردن می‌آویختند که امروزه این شیوه کمتر متداول است (مزدایپور، ۱۳۸۳: ۱۶۴ و ۱۶۵). (تصویر ۷)

تصویر ۷: سدره و کشتی، منبع: lebaspars.ir

- **پیراهن رویی، خمیس: خمیس**، پیراهنی فراخ و گشاد است که آستین‌هایی راسته، سرآستینی حاشیه‌دار و یقه‌ای گرد دارد که از جلو و عقب چاکدار است. بلندی این پیراهن تا ساق پاها بوده و از پارچه‌های اطلس دوخته می‌شود (صادقی و نجفی، ۱۳۹۹: ۱۴). دامن این پیراهن از زیر سینه تا پایین، از تکه پارچه‌های عمودی باریک و رنگارنگ سبز و قرمز تهیه می‌شود و گرداگرد لبه پایینی دامن و سرآستین آن را حاشیه‌دوزی نیز می‌کنند (ضیایپور، ۱۳۶۵: ۲۶۴). (تصویر ۸ و ۹)

تصویر ۹: خمیس و شلوار، منبع: نمیرانیان، ۱۳۹۱: ۶۵

تصویر ۸: خمیس، منبع: Trc-leiden.nl

- **شلوار، شوال: این شلوار از جنس کتان و پنبه بوده و از کمر به پائین حدود ۱۵ سانتی‌متر از پارچه‌ای متفاوت با پارچه ساق شلوار دوخته و ساق‌های شلوار را به‌جای یک تکه‌بودن، از پارچه‌های باریک، رنگارنگ و نقش‌دار ترکیب و پهلوی هم دوخته و به شکل ساق شلوار در می‌آورند. این شلوار لیف‌های بوده و با بندی به‌دور کمر و مچ یا جمع می‌شود (گریفیث، ۱۹۰۹: ۱۲۷).**

تصویر ۱۱: شلوار، منبع: نمیرانیان، ۱۳۹۱: ۶۵

تصویر ۱۰: شلوار، منبع: Turkoteck.com

۳-۲-۴: لباس زنان زرتشتی در مراسم عروسی و عزا

- **لباس عروس:** خواستگاری، گواه‌گیری (عقد)، جشن عروسی و پاتختی از مراسم آئینی زرتشتیان است و اکنون نیز در بسیاری از شهرها و روستاها با همان شیوه و رسم آئینی آن برگزار می‌شود. لباس عروس و داماد نیز از لباس‌های آئینی زرتشتیان بوده و در مراسم ازدواج باید پوشیده شود. در گذشته لباس عروس و داماد در جشن گواه‌گیری لباسی با رنگ سبز بود. عروس لباسی سراپا سبز یا با رنگ سبز غالب می‌پوشید و روی صورتش نیز پارچه ابریشمی یا توری سبزرنگی می‌انداخت. داماد نیز کلاه سبز مخصوصی بر سر و بر روی شانه راست دستمال ابریشمی سبز رنگی می‌انداخت و سفره‌ای نیز به رنگ سبز در برابر عروس و داماد گسترده می‌شد (نیکنام، ۱۳۷۹: ۷۰). اما امروزه عروس زرتشتی لباسی سفید پوشیده و تنها مکنایی سبز بر سر گذارده و یا شال توری سبز رنگی بر روی سر می‌اندازد. در آیین زرتشتی رنگ سفید و سبز در مراسم عروسی در لباس عروس و داماد استفاده می‌شود (تصویر ۱۲ و ۱۳).

تصویر ۱۲ و ۱۳: مکنای و شال سبز عروس، عکس از نگارنده

- **لباس مراسم ترحیم:** در اکثر نقاط جهان و در بیشتر ادیان، افراد در مرگ عزیزان لباس سیاه می‌پوشند، برخی بر این عقیده‌اند که رنگ سیاه از نظر روانی حزن‌آور و متناسب با حال و هوای عزا و ماتم است و به همین علت در اکثر نقاط جهان به نشانه غم و اندوه در مرگ عزیزان لباس سیاه استفاده می‌شود. اما مرگ در کیش زرتشتی پایان زندگی نیست، بلکه آغازی برای شادی روان است. به همین جهت، پوشیدن لباس تیره و سوگواری بر مرگ متوفی پسندیده نبوده (رئیس-السادات و دادبخش، ۱۳۹۸: ۸۳) و زرتشتیان در مراسم تشییع جنازه، مانند تمامی مراسم و جشن‌های خود، از البسه سفید استفاده می‌کنند، زیرا این رنگ را نماد روشنی، پاکی و خلوص می‌دانند (هینلز، ۱۳۸۷: ۶۰) زرتشتیان بعد شست‌وشوی جسد با آب و گلاب و پوشاندن کفن سفید و تجدید کشتی، میت را دفن می‌کنند (مزدایور، ۱۳۸۳: ۱۵۸).

۳-۴: فلسفه دینی مندائی و پوشش مندائیان

مندائی از واژه مندای به معنای دانش گرفته شده و امروزه در استان خوزستان (شهر اهواز) گروه قومی-مذهبی خاصی زندگی می‌کنند که خود را مندائی^۱ یا صبی^۲ یا صابی^۳ می‌نامند. در حقیقت مندائی نام محل و صابی اسم دین آنان است. مندائیان حضرت یحیی را بزرگترین پیامبر می‌دانند و غسل تعمید برجسته‌ترین و اصلی‌ترین آیین آنان است، که در روز یکشنبه توسط مقام دینیشان صورت می‌پذیرد (اشتری، ۱۳۹۷: ۵۸). صابئین از اقلیت‌های قومی-مذهبی جنوب ایران هستند که در منطقه خوزستان سکونت دارند و اقوامی آرام، صلح‌جو، صادق و امانت‌دارند که در طی قرن‌ها علی‌رغم ناملایمات بسیار، هنوز در مناطق خاصی به حیات خود ادامه می‌دهند. خاستگاه اولیه آنان در قرن دوم یا سوم میلادی، در کناره رود اردن در فلسطین بوده و سپس به سبب آزار و اذیت یهودیان به طرف مشرق حرکت کردند و در نهایت در کنار رود دجله و فرات اقامت گزیدند. مندائیان از سال‌ها پیش در ایران و عراق سکونت داشته و در کنار مسلمانان زندگی مسالمت‌آمیزی داشته‌اند. اما بارها به دلیل مذهب

^۱ Manda

^۲ Mandai

^۳ Subbi

^۴ Sabi

خاص خود مورد آزار و اذیت قرار گرفته‌اند. آنان به امر پاکیزگی تن و جامه و شستشو در آب رودخانه دل‌بستگی کامل داشته و محوری‌ترین آئین آنان غسل تعمید می‌باشد و این امر از ارکان اصلی دین آنان محسوب می‌گردد. تنها به واسطه غسل تعمید است که آنها می‌توانند ارتباط خود را با دنیای نور حفظ کنند (نوابی‌قمصری و پازوکی، ۱۳۹۳: ۳۲۹-۳۳۴). امروزه مراسم غسل تعمید مندائیان در جنوب ایران در روزهای یکشنبه در کنار رود کارون و در غیر این صورت در خانه بزرگی به نام «مندی^۱» که استخر تعمید دارد، انجام می‌شود (برادوت، ۱۹۸۱: ۳۸۸). مندائیان به لحاظ فرهنگ و آداب و سنن زندگی، با سایر ایرانیان تفاوت‌هایی دارند. هر چند این تفاوت‌ها در سال‌های اخیر کمرنگ‌تر شده، ولی آنان بسیاری از خصلت‌های فرهنگی، سنتی و قومی خود را همچنان حفظ نموده‌اند. شوشتر، دزفول، اهواز، هویزه و خرمشهر از جمله مناطق محل سکونت این اقلیت از عهد قاجار بوده اما امروزه بیشتر در اهواز ساکن هستند.

۴-۳-۱: پوشش روزمره زنان مندائی

مندائیان اگرچه از اقوام ساکن در ایران هستند اما به‌رغم جایگاه مهم پوشاک در شناساندن اقوام، به پوشاک آنان در مباحث پوشش اقوام توجهی نشده است. آنان در مراسم مذهبی، اعیاد و عزا پوشش مخصوصی به تن می‌کنند. در کل پوشاک آنان در دو بخش و شامل پوشش روزمره و لباس مخصوص مراسم مذهبی و آئینی قابل تقسیم‌بندی می‌باشد که به هریک پرداخته خواهد شد. پوشاک روزمره زنان مندائی امروزه با زمان گذشته تفاوت کرده است.

۴-۳-۲: پوشش روزمره زنان مندائی در گذشته

برخی از محققان، مندائیان را قشری از مردمان عرب می‌دانند که مسلمان نیستند و برخی نیز آنان را اقوامی می‌دانند که به دلیل تبعیت از نوع پوشش منطقه محل سکونتشان، تنها مانند اعراب لباس می‌پوشند. البته لباس مندائیان تنها شباهت‌هایی به لباس اعراب دارد و کاملاً شبیه آنان نیست (شیرالی، ۱۳۹۲: ۲۳). در گذشته پوشاک روزمره و غیرمذهبی زنان مندائی همانند پوشاک زنان عرب منطقه و شامل موارد زیر بوده است:

- پوشش سر: پوشش سر زنان مندائی شامل مقنا^۲ (مقنعه)، شال یا شیله (روسری) عربی بود که روی سر قرار گرفته و دور گردن پیچیده می‌شود.
- چادر عبایی: زنان مندائی چادری به سبک چادر زنان عرب داشتند.
- سدرا^۳: زنان پیراهنی بلند همانند دشداشه عربی به تن می‌کردند.
- ثوب^۴: بلاپوشی گشاد با یقه گرد، ساده و بدون آستین که زنان بر روی سدرا می‌پوشیدند.
- اشرواراه^۵: شلوار زنان مندائی، شلواری ساده و بدون جیب بود.
- پاپوش: پاپوش زنان مندائی همچون پاپوش زنان عرب بود و در مراسم مذهبی همانند مردان «کُکباب^۶ یا کِبکاب» می‌پوشیدند. این کفش را زنان خود تهیه کرده و استفاده از آن ویژه مراسم مذهبی بود. این کفش از گذشته تا به امروز در مراسم مذهبی مندائیان کاربرد داشته و دارد. کف این کفش چوبی است و رویه آن از نخ یا پنبه تهیه می‌شود. با توجه به این که استفاده از مواد پلاستیکی در مراسم مذهبی مندائیان مجاز نبوده و حرام است، رویه آن باید از نخ یا پنبه خالص تهیه شود. از دیگر پاپوش‌های مورد استفاده در گذشته، «قنداره»، «نعال^۷» (نوعی نعلین است) و «گیوه» را می‌توان نام برد (قرنجیک، ۱۳۷۸: ۷۰).

۴-۳-۳: پوشاک روزمره زنان مندائی در زمان حال

درگذر زمان پوشاک معمولی و روزمره زنان مندائی تحت‌تاثیر فرهنگ بومی و غالب منطقه قرار گرفته و عمامه، چفیه، روسری، چادر، پیراهن بلند سفید، شلوار و کفش‌هایی همچون گیوه و نعلین که نمونه‌هایی از پوشش مردم شهرهایی مانند

¹ .Mandi

² .Maqna

³ .Sodra

⁴ .Sowb

⁵ .Esrowara

⁶ .Kobkab

⁷ .Neal

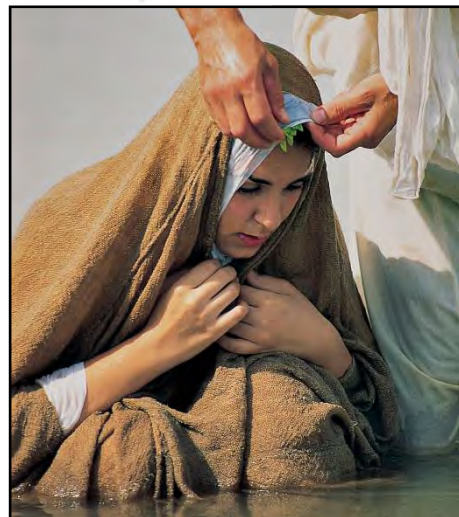
شوشتر و دزفول است توسط مندائیان نیز استفاده می‌شود. البته امروزه برخی از زنان مندائی در مواقع عادی و در زندگی اجتماعی خود همانند دیگر اقوام و زنان ایرانی از مانتو و روسری نیز استفاده می‌کنند و در نوع پوشاک روزمره با دیگر ساکنان ایران تفاوتی ندارند. در واقع مندائیان به دلیل تأثیرپذیری از فرهنگ ایرانی-اسلامی و نیز به جهت رعایت موازین دین اسلام در زمینه پوشش و نیز پس از سال‌ها زندگی در جوار مسلمانان و به جهت تبعیت و تأثیرپذیری از فرهنگ بومی محل سکونت خود و نیز برای یک‌رنگ شدن با سایر مردم و شاخص‌نشدن در جامعه و همچنین برای فرار از تمایزات قومی و تبعات منفی حاصل از آن، به گونه‌ای پوشش خود را با پوشش اسلامی ایران همسو ساخته‌اند. امروزه مندائیان زمانی که در مراسم‌های آئینی و مذهبی خود شرکت می‌کنند، طبق هویت قومیشان، لباس می‌پوشند و زمانی که در زندگی روزمره در حال کار و تحصیل و ... هستند، بدون در نظر گرفتن مذهب خود، به عنوان یک ایرانی در جامعه حضور یافته و طبق ارکان پوشش ملی ایرانی، یا لباس رسمی کشور را به تن می‌کنند و یا به دلیل تبعیت از فرهنگ بومی منطقه، چادری بسان زنان اعراب بر سر می‌گذارند.

۴-۳-۴: لباس مخصوص زنان مندائی در مراسم مذهبی و آئینی

امروزه بانوان مندائی در مراسم مذهبی از پوششی استفاده می‌نمایند که معرف قوم و آئین‌شان است؛ زیرا پیروان هر قوم و آئینی در جهان، در پوشش‌شان تابع الگویی خاص هستند که در نگاه اول به آن فرد، از روی پوشش او می‌توان به قومیت و جهان‌بینی‌اش پی برد. نوع، رنگ، جنس و اجزای لباس آئینی مندائیان و چگونگی انجام مراسم مذهبی آنان تقریباً از دوران قاجار تا به امروز تغییر چندانی نداشته و انجام‌دادن مراسم آئینی مندائی و غسل تعمید با لباس‌های یکپارچه سفید و در کنار رودهای روان، معرف قوم مندائی است و به خوبی از روی مشخصات و پوششی دارند می‌توان این اقلیت مذهبی را باز شناخت.

- لباس رسته^۱ زنانه

برای انجام مراسم‌های دینی مندایی و بخصوص غسل تعمید، که اساس این آیین است، باید شخص لباس رسته پوشیده و در حضور روحانی و با کمک او اعمالی نیایشی را انجام دهد، که شامل فرو رفتن و غسل در آب جاری است (محب، ۱۳۹۳: ۸۳). لباس رسته، لباسی سفید رنگ است که از پارچه‌ای سفید و از جنس نخ یا پنبه تهیه می‌شود (رستمی، ۱۳۹۷: ۲۳۴). انجام دادن مراسم غسل تعمید و پوشیدن لباس رسته برای زنان و مردان مندایی و حتی کودکان یکسان بوده و لباسشان تقریباً همانند هم می‌باشد؛ تنها تفاوت لباس آئینی رسته میان زنان و مردان، در چگونگی بستن پوشش سر است. این گونه که مردان آن را به شکل عمامه به دور سر می‌پیچند و زنان آن را به شکل روسری استفاده می‌کنند. همچنین به دلیل خیس شدن لباس رسته، عبایی نیز توسط زنان استفاده می‌شود که زنان را به منظور حفظ پوشش، بر سر یا دوش خود می‌اندازند (محب، ۱۳۹۳: ۸۴). غسل تعمید و لباس رسته در مناسبت‌ها و مراسم دیگر مندائیان چون عید پنجه و سایر اعیاد مندائیان و در جشن سی روزه شدن نوزاد، غسل عروس و داماد عقد نشده، غسل عروس و دامادی که یک هفته از عقدشان گذشته، غسل زن زائو که سی روز از زایمانش گذشته، غسل افرادی که جنازه متوفی را حمل کرده‌اند و کسانی که کار خلاف شرع مندائی یا کار حرام انجام داده باشد و... انجام می‌شود (برنجی، ۱۳۶۷: ۱۹۹-۲۲۶). (تصویر ۱۴ و ۱۵)

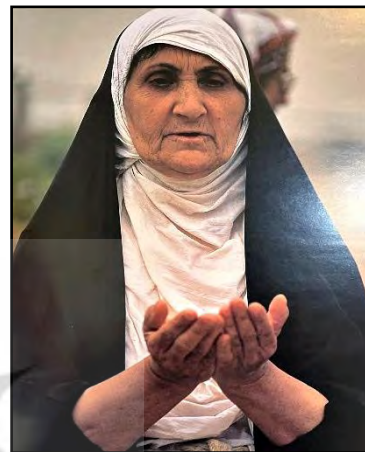

^۱.Rasteh

تصویر ۱۵ و ۱۴: غسل تعمید، منبع: تحویلدار و فروزنده، ۱۳۹۲: ۱۴۴ و ۱۵۶

لباس رسته زنانه مندائی شامل پنج جز می‌باشد که عبارتند از:

- **مقنا، مقنعه:** مقنا پارچه مستطیل شکل سفیدی به طول دو متر است که مردان آن را به شکل عمامه به دور سر می‌پیچند و برای زنان کاربرد سربند را دارد. زنان مندائی آن را از سمت راست دور سر و صورت پیچده و انتهای آن را نیز در سمت راست فرو می‌کنند تا مقنا بر سر ثابت و محکم شود و طوری می‌بندند که فقط گردی صورت نمایان باشد (اسکندری، ۱۳۹۴: ۶۸). (تصویر ۱۶)
- **چادر عبایی:** زنان مندائی بر روی مقنا، چادری عبایی، به سبک چادر زنان عرب بر سر گذارده و یا روی دوش خود می‌اندازند که رنگ آن سفید، کرم یا سیاه رنگ می‌باشد (تصویر ۱۷).

تصویر ۱۷: چادر عبایی، منبع: mohammad.ahangar.ir

تصویر ۱۶: مقنا و چادر، منبع: تحویلدار، ۱۳۹۲: ۱۶۸

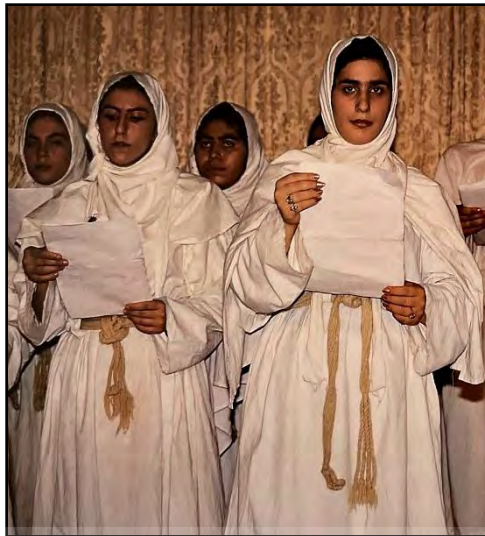
- **سُدرا یا سُدیره:** سدرا پیراهنی بلند، راحت و تمام قد به رنگ سفید و از جنس نخ است که یقه‌ای گرد و آستین‌هایی بلند و ساده دارد که زنان و مردان مندائی آن را به تن می‌کنند و پوشیدن آن در تمام مراسم مذهبی، برای زنان، مردان و کودکان مندائی واجب و اجباری است. این تن‌پوش در واقع همان دشداشه عربی است با این تفاوت که قد آن برای مردان از زیر زانو تا مچ پا می‌تواند متفاوت باشد، اما برای زنان بلندی آن تقریباً تا روی زمین است. سدرا جیب کوچکی نیز در سمت راست سینه اما دشداشه دو جیب در پهلوها و جیب کوچکی نیز در سمت چپ سینه دارد (اسکندری، ۱۳۹۴: ۶۸). رنگ سفید سدره نماد پاکی تن و نشانه پاک و دور نگه داشتن همیشگی اندیشه، گفتار و کردار از بدی‌هاست (کیخسروی، ۱۳۹۷: ۲۲).

- **همیانه^۱:** کمربند مندائی، همیانه نام دارد و کمربند پشمی بافته شده ایست با ۶۱ نخ، که ۶۰ نخ آن، با هم بافته شده و نخ شصت‌ویکم به دور آن ۶۰ نخ بسته می‌شود. این شصت نخ نشانه شصت قسمت از بدن و نخ شصت‌ویکم نشانه روان است که همه قسمت‌های بدن را به هم مرتبط ساخته و گره‌ای که به این نخ زده می‌شود «عروه^۲» نام دارد و تمام اعضای بدن را با روان زنده نگه می‌دارد. (خمیسی، ۱۳۹۴: ۱۲۹). این کمربند از پشم گوسفند نر بوده و رنگ آن سفید-کرم روشن است و زنان و مردان آن را بر روی سدرا به دور کمر می‌بندند. یک سر این کمربند دارای حلقه است و سر دیگر بدون حلقه می‌باشد. هنگام بستن همیانه به دور کمر، باید سر حلقه‌دار آن در سمت راست و سر دیگر در سمت چپ قرار بگیرد؛ در غیر این صورت تعمید درست نخواهد بود. صائبین اعتقاد دارند که بستن این کمربند، محافظ آنان از شر و بدی‌های

^۱. Hamyaneh

^۲. Orveh

دنیوی است (یکتایی، ۱۳۴۰: ۸). کاربرد این کمر بند و استفاده از آن، نماد اطاعت و بندگی خدا و دور شدن از شر و بدی‌های دنیوی است؛ به همین دلیل بستن آن هنگام انجام دادن مراسم مذهبی و دینی، از واجبات می‌باشد (تصویر ۱۸).

تصویر ۱۸: مقنا، سدره و همیانه، منبع: تحویلدار و فروزنده، ۱۳۹۲: ۱۴۰

- **شروار:** شلوار مندائی، شلواری ساده، راحت، بلند و گشاد شبیه شلوارهای هندی است که بدون جیب و مطابق اصول شرعی خاصی دوخته می‌شود. لازم به ذکر است که این شلوار با گره یا بندی به نام «تختا»^۱ به دور کمر محکم می‌شود.
- **نصیفا، نصیفه:**^۲ پارچه‌ای باریک و بلند به طول حداقل دو متر است که به شکل شال به دور گردن و روی شانه‌ها انداخته می‌شود. این شال از طرف گردن آویزان شده و در زیر همیانه قرار می‌گیرد (برنجی، ۱۳۶۷: ۱۸۶).
- **اکلیل**^۳، **کليله**^۴: حلقه‌ای است که از شاخه و برگ درخت یاس ساخته می‌شود و مخصوص زنان و مردان مندائی است که در هنگام انجام مراسم مذهبی تعمید و قبل از وارد شدن به آب، باید در انگشت کوچک دست راست قرار گیرد. لازم به ذکر است که اکلیل نشانه و نماد عقل و ادراک می‌باشد (همان: ۱۸۷). (تصویر ۱۹)

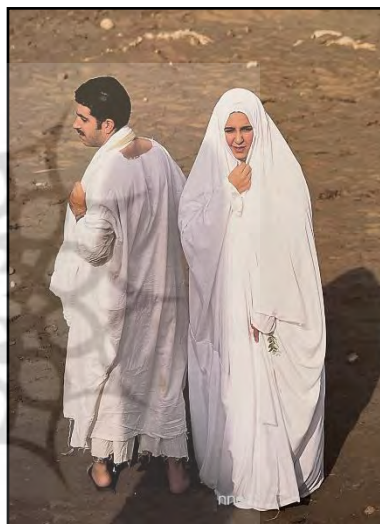

تصویر ۱۹: اکلیل، منبع: www.instagram.com/p/CVx3Ye-M-gq/?utm_medium=copy_link

^۱ Takhta
^۲ Nasifa, Nasifeh
^۳ Eklil
^۴ Kelileh

۵-۳-۴: لباس زنان مندائی در مراسم عروسی و عزا

- لباس عروس: لباس عروس و داماد نیز از لباس‌های مذهبی و آئینی مندائیان می‌باشد و از آنجا که در مراسم غسل تعمید حتما باید لباس آئینی سفید پوشیده شود، در نتیجه لباس عروس و داماد مندائی نیز همان لباس رسته سفید رنگ نخی با همان مشخصات و اجزا می‌باشد. مراسم تعمید ازدواج مندائی باید در کنار آب روان و توسط روحانی انجام شود. (ممتحن، ۱۳۳۷: ۶۴). زیرا پاکی روان و داشتن تنی پاک و پاکیزه هنگام بستن پیمان عقد، دلیل اصلی انجام مراسم تعمید توسط روحانی است (برنجی، ۱۳۶۷: ۲۰۳). پس از انجام غسل تعمید ازدواج، عروس و داماد لباس‌های رسته خیس شده را در آورده و رسته خشک دیگری به تن می‌کنند (میرفتاح، ۱۳۸۹: ۳۸۷). البته عروس علاوه بر لباس رسته سفید، عبایی بلند و سفید نیز بر سر یا دوش خود انداخته و با دستمال ابریشمی بلندی نیز صورتش را می‌پوشاند (دراور، ۱۹۳۷: ۶۲). و عروس و داماد، هر دو شال سبزی نیز بر کمر می‌بندند. در مراسم عروسی علاوه بر عروس و داماد همه مهمانان نیز لباس‌های رسته و عباهایی به رنگ سفید، کرم و یا رنگ روشن نزدیک به سفید می‌پوشند (تصویر ۲۰ و ۲۱)

تصویر ۲۰ و ۲۱: رسته و عبای سفید عروس و شال سبز، منبع: تحویلدار و فروزنده، ۱۳۹۲: ۱۵۵ و ۱۵۷

- لباس مراسم ترحیم: پوشش مندائیان (چه زن چه مرد) در مراسم ترحیم نیز لباسی سفید رنگ است؛ چون آنان معتقدند لباس سیاه یا تیره، راه متوفی را به سوی بهشت تاریک و ظلمانی می‌کند (برنجی، ۱۳۶۷: ۸۳). در واقع تمامی شرکت‌کنندگان در مراسم ترحیم و هم متوفی و حتی چهار حلالی که متوفی را حمل می‌کنند، همه رسته سفیدی به تن می‌کنند (همان: ۲۷۷). و بر این عقیده‌اند که با پوشیدن لباس سفید، آرامش را به بازماندگان فرد متوفی هدیه می‌کنند. پوشیدن لباس سیاه، تیره، کبود و حتی آبی‌سیر در میان مندائیان حرام بوده و صائبین از این رنگ‌ها دوری می‌کنند. البته امروزه بانوان مندائی در مراسم تشییع، غالباً شال سفیدی بر سر و اکثراً لباسی معمولی بر تن دارند و مردان نیز غالباً با لباس‌های عادی در مراسم ترحیم شرکت می‌کنند (فیض‌آبادی، عظیم‌زاده طهرانی، ۱۴۰۰: ۱۲۰-۱۲۲). در آیین مندائی، برای غسل شخص متوفی ابتدا لباس‌های معمولی او خارج، غسل را انجام و سپس لباس رسته سفیدی بر تن محتضر می‌کنند (ممتحن، ۱۳۳۷: ۷۵). اما تا زمانی که مرگ قطعی نشده، گره همیانه زده نمی‌شود اما پس از خروج روح از تن و مرگ متوفی، گره را محکم می‌کنند (دراور، ۱۹۳۷: ۱۷۹).

۴-۴: وجوه مشترک در پوشش زنان مندائی و زرتشتی

- روسری زنان از وجوه مشترک دو آئین مندائی و زرتشتی می‌باشد. روسری زرتشتی «مکنا» و روسری مندائی «مقنا» هر دو شالی مستطیل شکل است که به دور صورت پیچیده می‌شود، به طوری که فقط گردی صورت نمایان است. در کل این روسری از اشتراکات پوشش زنان دو قوم می‌باشد.
- یکی دیگر از وجوه مشترک میان این دو قوم پیراهنی است که هر دو قوم دارند. پوشیدن پیراهن سدره زرتشتی یا سدره مندائی در میان هر دو قوم مشترک است. جنس آن نخی و رنگی سفید دارد و هر دو قوم بر روی آن کمر بند می‌بندند. اما در میان زرتشتیان این پیراهن کوتاه و به عنوان زیرپیراهن و در میان مندائیان به عنوان پیراهن رویی کاربرد دارد.
- بستن کمر بند مقدس (کمر بند دینی) از جنس پشم گوسفند بر روی پیراهن وجه اشتراک دیگر مندائیان و زرتشتیان است. این کمر بند در میان زرتشتیان به «گشتی» و در میان مندائیان به «همیانه» معروف می‌باشد. کاربرد این کمر بند و استفاده از آن، نماد اطاعت و بندگی خدا و دور شدن از شر و بدی‌های دنیوی است. به همین دلیل بستن آن هنگام انجام دادن مراسم مذهبی و دینی، برای هر دو قوم مهم و از واجبات می‌باشد (کیخسروی، ۱۳۷۹: ۲۵).
- رنگ سفید پوشش از ملزومات آئین مندائی و نماد پاکی تن و نشانه پاک و دورنگه داشتن همیشگی اندیشه، گفتار و کردار از بدی‌هاست (کیخسروی، ۱۳۷۹: ۲۲). زرتشتیان نیز سفیدی را نشانه پاکی، نورانیت و بی‌آلایشی قلب و روح دانسته و در تمام مراسم مذهبی موظف به پوشیدن لباس‌هایی سفید هستند (آذرگشسب، بی تا: ۱۲). در نتیجه رنگ سفید پوشش یکی از وجوه مشترک و از ملزومات آئینی میان مندائیان و زرتشتیان است.
- پوشیدن لباس‌های تیره و سیاه در میان زرتشتیان و مندائیان رایج نبوده و حرام می‌باشد و هر دو قوم از پوشیدن رنگ‌های تیره دوری می‌کنند.
- رنگ لباس عروس و داماد نیز از اشتراکات این دو قوم است. لباس عروس و داماد از لباس‌های مذهبی و آئینی زرتشتیان و مندائیان می‌باشد که اشتراکاتی در رنگ لباس عروس، چون رنگ سبز و سفید میان آنها دیده می‌شود. لباس عروس و داماد زرتشتی در جشن گواه‌گیری لباسی سبز رنگ است. در گذشته عروس زرتشتی در مراسم عقد و عروسی خود لباس سراپا سبز یا با رنگ سبز غالب می‌پوشید و روی صورتش نیز پارچه ابریشمی یا توری سبزرنگی می‌انداخت. داماد نیز کلاه سبز مخصوصی بر سر و بر روی شانه راست دستمال ابریشمی سبز رنگی می‌انداخت. اما امروزه عروس زرتشتی لباسی سفید پوشیده و تنها مکنایی سبز بر سر گذارده و یا شال توری سبز رنگی بر روی سر می‌اندازد. در آیین مندائی نیز رنگ سفید و سبز در مراسم عروسی در لباس عروس و داماد استفاده می‌شود. از آنجا که در مراسم غسل تعمید مندائی حتما باید لباس آئینی سفیدی پوشیده شود، در نتیجه لباس عروس و داماد مندائی لباس رسته سفیدی است که شالی سبز رنگ بر روی آن به دور کمر می‌بندند. البته عروس علاوه بر لباس رسته سفید، عبایی بلند و سفید نیز بر سر یا دوش انداخته و با دستمال ابریشمی بلندی نیز صورتش را می‌پوشاند و عروس و داماد هر دو شال سبزی نیز بر کمر می‌بندند. به همین دلیل رنگ سفید و سبز از اشتراکات رنگی در پوشش عروس و داماد در میان هر دو قوم می‌باشد.
- پوشیدن لباس سفید در مراسم تدفین درگذشتگان نیز وجه اشتراک دیگری میان زرتشتیان و مندائیان است. زرتشتیان رنگ سفید را نماد پاکی، نورانیت و آرامش می‌دانند و بر این عقیده‌اند که با پوشیدن لباس سفید، آرامش را به بازماندگان فرد در گذشته هدیه می‌کنند. پوشش مندائیان نیز در مراسم ترحیم لباسی سفید رنگ است؛ چون آنان معتقدند لباس سیاه یا تیره، راه متوفی را به سوی بهشت تاریک و ظلمانی می‌کند. در واقع هم شرکت‌کنندگان و هم متوفی مندائی هر دو لباس رسته سفیدی به تن می‌کنند.

جدول ۱: تطبیق اجزای پوشش زنان زرتشتی و مندائی. مأخذ: نگارنده

توضیحات	لباس زنان مندائی	لباس زنان زرتشتی	اجزای پوشش
	ندارند		کلاهک جنس: زری یا مخمل رنگ: الوان شکل: نیم‌دایره
	ندارند		لچک جنس: زری یا مخمل رنگ: الوان شکل: مثلثی نقش دوزی شده
از وجوه مشترک دو آیین	 مقنا(مقنعه) جنس: نخ رنگ: سفید شکل: مستطیل	 (مکنا) جنس: نخ رنگ: الوان و طرح‌دار شکل: مستطیل	روسری
	ندارند		چارقد جنس: کلافی رنگ: الوان و طرح‌دار شکل: مربع
	 چادر عبایی رنگ: سفید، کرم، سیاه	مکنا در واقع نوعی چادر زرتشتی است	چادر
از وجوه مشترک دو آیین	زیرپیراهن ندارند اما پیراهن سدره سفید به عنوان پیراهن رویی در این قوم استفاده می‌شود	 (سدره) جنس: کتان رنگ: سفید قد کوتاه	زیر پیراهن
این پیراهن همان سدره زرتشتی است	 سدرا (سدره) جنس: نخ رنگ: سفید فاقد تزئینات تمام قد	 (خمیس) جنس: محدودیتی ندارد رنگ: الوان تشکیل شده از پارچه‌های رنگارنگ	پیراهن
	(شروار) جنس: نخ رنگ: سفید گشاد و در کمر لیفهای فاقد تزئینات	 (شوال) جنس: کتان و پنبه رنگ: الوان در کمر و مچ پا لیفهای تشکیل شده از پارچه‌های عمودی رنگارنگ	شلوار
از وجوه مشترک دو آیین	 (همیانه) جنس: پشم گوسفند شامل ۶۱ نخ رنگ: سفید یا کرم بر روی سدره بسته می‌شود	 (کشتی) جنس: پشم گوسفند شامل ۷۲ نخ رنگ: سفید یا کرم بر روی سدره بسته می‌شود	کمربند
	(نصیفا) پارچه‌ای باریک و بلند به دور گردن و شانه انداخته می‌شود	داماد شالی سبز را به شکل همایل بر شانه راست می‌اندازد.	همایل

		اکلیل (کلیله) از شاخه و برگ درخت یاس مخصوص مراسم مذهبی نماد عقل	ندارند	انگشتر مذهبی
از وجوه مشترک دو آیین	 	لباسی سفید باشالی سبز بر کمر		لباسی سفید با شالی سبز بر سر لباس عروس
از وجوه مشترک دو آیین		سفید	سفید	لباس ترحیم

۵- بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که در یافته‌های تحقیق مشاهده شد پوشش اقلیت‌های مذهبی زرتشتی و مندائی، هر دو از قسمت‌ها و بخش‌های مختلفی تشکیل شده است. تنوع رنگی در پوشاک سنتی زنان زرتشتی بارز، اما در پوشاک سنتی زنان مندائی تقریباً دیده نمی‌شود و آنان لباسی روشن به رنگ سفید به تن می‌کنند. زنان اقلیت مذهبی زرتشتی و مندائی هر دو به حجاب و پوشش سر و پوشیدگی لباس اهمیت داده و از روسری، سرپند، لچک و لباس‌هایی بلند و پوشیده استفاده می‌کنند.

تمامی اقلیت‌های مذهبی ساکن در ایران علاوه بر پوشش سنتی و مذهبی‌شان، پوشش دیگری نیز دارند که در زندگی روزمره به عنوان پوشش ملی از آن استفاده می‌نمایند. مولفه‌های بسیاری مانند فرهنگ و باورها، اعتقادات مذهبی، آداب و رسوم و اقلیم بر شکل‌گیری و یا تغییر ساختارهای پوشش اقلیت‌های قومی-مذهبی تاثیرگذارند. فرهنگ غنی ایران‌زمین، نیز بر پوشاک اقوام اقلیت مذهبی و قومی تاثیراتی داشته است؛ زیرا در یک سرزمین با فرهنگ و قومیت‌های مختلف، همواره فرهنگ قدرتمندتر، فرهنگ‌های اقلیت را با خود همراه کرده و یا تحت‌تاثیر قرار می‌دهد. در نتیجه پوشاک قومی زنان زرتشتی و مندائی تا حدودی تحت‌تاثیر پوشش منطقه محل سکونتشان و نیز فرهنگ پوشش ملی-اسلامی ایران، قرار گرفته و امروزه تغییراتی داشته و یا در زندگی روزمره کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد و اگر گرایش به پوشش سنتی، قومی و مذهبی در میان اقلیت‌های ایران هنوز دیده می‌شود، تنها محدود به مراسم و اجتماعات خصوصی آنهاست. در کل پوشاک زنان زرتشتی و مندائی در دو بخش، پوشش روزمره و لباس مخصوص مراسم مذهبی قابل تقسیم‌بندی می‌باشد. اقلیت‌های مذهبی زمانی که در مراسم‌های آئینی و مذهبی خود هستند طبق هویت و فرهنگ و مذهب قومیشان، لباس می‌پوشند و زمانی که در زندگی روزمره در حال کار و تحصیل و ... هستند، بدون در نظر گرفتن مذهب خود، به عنوان یک ایرانی در جامعه حضور یافته و طبق ارکان فرهنگ و پوشش ملی، لباس رسمی کشور را به تن می‌کنند. این دو نوع پوشش به هیچ‌وجه در تضاد با هم نیستند و به عنوان دو پوشش مکمل در زندگی آنان استفاده می‌شوند. اما در مراسم مذهبی، بانوان زرتشتی ساکن در شهرهای بزرگ، روسری سفیدی بر سر می‌گذارند و کسانی که در شهرهای کوچک و یا در روستاها هستند، پوشش سنتی زرتشتی را به تن می‌کنند و زنان مندائی نیز در مراسم مذهبی خود پوشش قومی مذهبیشان را به تن می‌کنند. در واقع پوشاک اقلیت‌های مذهبی زرتشتیان و مندائیان، سبب هویت-سازی مذهبی در درون آن جوامع می‌شود، اما در خارج از آن جوامع، همان پوشش با ایجاد تمایز با پوشش سایر ایرانیان، پوشش ملی جامعه را به چالش می‌کشد.

مورد دیگری که باید بدان اشاره نمود این است که با وجود تمامی تمایزاتی که بین زرتشتیان و مندائیان از لحاظ اعتقادات مذهبی و دینی وجود دارد، میان این دو اقلیت وجوه اشتراکی نیز بخصوص در زمینه بعضی پوشش‌های آنان و نیز رنگ آن‌ها دیده می‌شود. زرتشتیان و مندائیان، رنگ سفید را نشانه پاکی، قداست، نورانیت و آرامش می‌دانند و بر سفید بودن لباس آئینی خود و استفاده از آن در مراسم مذهبی‌شان تأکید دارند. پیراهن سدره از دیگر وجوه مشترک میان دو قوم مندائی و زرتشتی

است و همان‌طور که اشاره شد در میان هر دو قوم پیراهنی آئینی محسوب می‌شود که رنگی سفید و جنس از نخ دارد؛ رنگ سفید این پیراهن میان هر دو قوم نماد پاکی تن و پاک نگه‌داشتن همیشگی اندیشه و گفتار و کردار از بدی‌هاست. اما در میان زرتشتیان به عنوان زیرپیراهن و در میان مندائیان حکم پیراهن رویی را دارد و پوشیدن آن در مراسم مذهبی از واجبات است. همچنین بستن کمربند بر روی سدره و جنس پشمی آن، از اشتراکات دو اقلیت محسوب می‌گردد؛ آنان کمربند را حدفاصل عالم معنا و عالم خاکی می‌دانند و بر این عقیده‌اند که بستن کمربند، انسان را به اطاعت و بندگی خداوند و دوری از نیروهای شر و بدی راهبر است. مورد دیگر اهمیت و جایگاه رنگ سفید و رنگ سبز در پوشش عروس و داماد در مراسم عقد می‌باشد که میان هر دو دیده می‌شود. پوشیدن لباس سفید در مراسم تدفین نیز وجه اشتراک دیگری میان زرتشتیان و مندائیان است. در واقع میان زرتشتیان و مندائیان در اهمیت و جایگاه رنگ سفید در مراسم آئینی، اهمیت و جایگاه رنگ سفید و سبز در لباس عروس و داماد، گذاردن روسری مستطیل شکل و پیچیدن آن به دور سر به‌طوری که فقط گردی صورت نمایان باشد (مکنای زرتشتی و مقنای مندائی)، پیراهن سدره و جنس آن (سدره مندائی و سدره زرتشتی) و بستن کمربند بر روی لباس سدره و جنس آن (همیانه مندائی و گشتی زرتشتی) اشتراک دیده می‌شود. در کل نتایج حکایت از آن دارد که زرتشتیان و مندائیان، به‌عنوان دو جامعه قومی-مذهبی، با داشتن پوششی متحدالشکل و مذهبی که هر یک دارای خصوصیات پوششی و اعتقادی ویژه‌ای می‌باشند، نه تنها گرایش بالائی به بیان و حفظ هویت قومی خود از طریق پوشاکشان میان این دو قوم دیده می‌شود.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت‌نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

منابع

- آذرگشسب، موبد اردشیر. (۱۳۸۲). *آیین سدره‌پوشی زرتشتیان*. تهران: انتشارات کانون زرتشتیان.
- آشتیانی، علی محمد. (۱۳۷۳). *حجاب در ادیان الهی*. تهران: نشر اشراق.
- احمدی، حمید/ (۱۳۹۹). *قومیت و قومگرایی در ایران از افسانه تا واقعیت*. تهران: نشر نی.
- اسکندری، بهنا. (۱۳۹۴). *صائبین مندائی ایران: تحقیق در دین صائبین مندایی و اشتراک آنان با سایر ادیان*. یزد: انتشارات سید علیزاده
- اشتری، فرهاد و همکاران. (۱۳۹۷). *استان‌شناسی خوزستان*. تهران: چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.
- برنجی، سلیم. (۱۳۶۷). *قوم از یاد رفته: کاوشی درباره قوم صائبین مندایی*. تهران: دنیای کتاب.
- تحویلدار، عباس و فروزنده، مسعود. (۱۳۹۲). *ایران سرزمین صلح ادیان الهی*. تهران: سفیران.
- چوکسی، جمشید گرشاسب. (۱۳۸۱). *ستیز و سازش زرتشتیان مغلوب و مسلمانان غالب*. ترجمه نادر سعیدی، تهران: ققنوس.
- خمیسی، ساهی. (۱۳۹۴). *آیا صائبین مندائی را می‌شناسید*. تهران: یادآوران.
- رستمی، حیدرعلی. (۱۳۹۷). *پژوهشی در آیین صائبین با تکیه بر منابع اسلامی*. تهران: انتشارات سمت.
- شیرالی، عادل. (۱۳۹۲). *صائبین مندایی در ایران*. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- ضیاءپور، جلیل. (۱۳۴۶). *پوشاک ایل‌ها، چادرنشینان و روستائیان ایران*. تهران: وزارت فرهنگ و هنر.
- کیخسروی، مهرداد. (۱۳۷۹). *سدره‌پوشی*. شیراز: انتشارات رهگشا.
- ممتحن، حسینعلی. (۱۳۳۷). *تحقیق در احوال مذاهب و رسوم صائبیان عراق و خوزستان*. تهران: بی‌نا.

- میرفتاح، منصوره. (۱۳۸۹). جشن‌ها و آئین‌های ایرانی از دیروز تا امروز. تهران: نشر محمد.
- نیکنام، کورش. (۱۳۹۲). آیین‌ها و مراسم سنتی زرتشتیان ایران. تهران: فروهر.
- هیلنز، جان راسل. (۱۳۸۷). راهنمای جامع ادیان زنده. ترجمه عبدالرحیم گواهی، تهران: بوستان کتاب.
- یارشاطر، احسان و گروه نویسندگان. (۱۳۸۲). دانشنامه ایرانیکا پوشاک در ایران زمین. ترجمه پیمان متین، تهران: امیرکبیر.
- یکتایی، مجید. (۱۳۴۰). تریانا. تهران: بی‌نا.
- دانشور، سیمین و بهنام، عیسی. (۱۳۷۶). لباس زرتشتیان ایران. مجله نقش‌ونگار. تک شماره، صص ۱۶-۱۸.
- رئیس‌السادات، تهمینه و دادبخش، مسعود. (۱۳۹۸). بررسی مراسم و آداب سوگواری زرتشتیان در ایران باستان. فصلنامه معرفت ادیان. ۴۰: ۷۱-۹۰.
- سراج‌زاده، سید حسین؛ مومنی، سمیه و درویشی، هادی. (۱۳۹۷). بررسی جامعه‌شناختی زیست اجتماعی زرتشتیان تهران به‌عنوان یک اقلیت مذهبی. فصلنامه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران. ۷ (۳): ۴۹۷-۵۲۲.
- صادقی، زهرا و نجفی، آذین. (۱۳۹۹). مطالعه تطبیقی پوشش محلی مردم هرمزگان با زرتشتیان. مجله پژوهش‌های معاصر در علوم و تحقیقات. ۲ (۱۲): ۱-۱۴.
- فیض‌آبادی، معصومه و عظیم‌زاده طهرانی، طاهره. (۱۴۰۰). جستاری در پوشاک صابئین مندائی. فصلنامه مطالعات تاریخ فرهنگی. (۴۷): ۹۵-۱۲۹.
- قرنجیک، ذلیخا. (۱۳۷۸). پوشاک مردم خوزستان. کتاب ماه هنر. ۶۸-۷۰.
- محب، راضیه. (۱۳۹۳). مروری بر مناسک صابئین مندایی با محور آب. مجله مطالعات خلیج فارس. ۱: ۸۳-۸۴.
- مزداپور، کتایون. (۱۳۸۳). تداوم آداب کهن در رسم‌های معاصر زرتشتیان در ایران. فصلنامه فرهنگ. ۴۹ و ۵۰: ۱۴۷-۱۷۹.
- نمیرانیان، پروا. (۱۳۹۱). پوشش سنتی زنان زرتشتی. فصلنامه فروهر. ۴۶ (۴۵۳): ۸-۱۳.
- نوابی‌قمصری، مریم‌السادات و پازوکی، شهرام. (۱۳۹۳). اسنی‌ها و مندائیان: مقایسه باورها و آئین‌ها. فصلنامه ادیان و عرفان. ۴۷ (۲): ۳۱۵-۳۴۳.

Braudt, w. (1981). Mandaean, Encyclopedia of Religion and Ethics, James Hastings(ed), vol.8, New York

Drower, E.S. (1937), The Mandaeans of Iraq and Iran: Their cults, customs, magic, legends, and folklore, London: Oxford University Press.

M.E.Hume-Griffith(1909), Behind the Veil in Persia and Turkish Arabia, London: Seeley&Co.Itd.

Unvala, Jamshedji Maneckji (1951), Preliminary Report On An Old Dakhma Of Yazd. Bombay.

Britishmuseum.org
 Trc-leiden.nl
 Turkotek.com
 www.amordadnews.com
 lebasparsir.ir
 mohammad.ahangar.ir
 www.instagram.com/p/CVx3Ye-M-gq/?utm_medium=copy_link